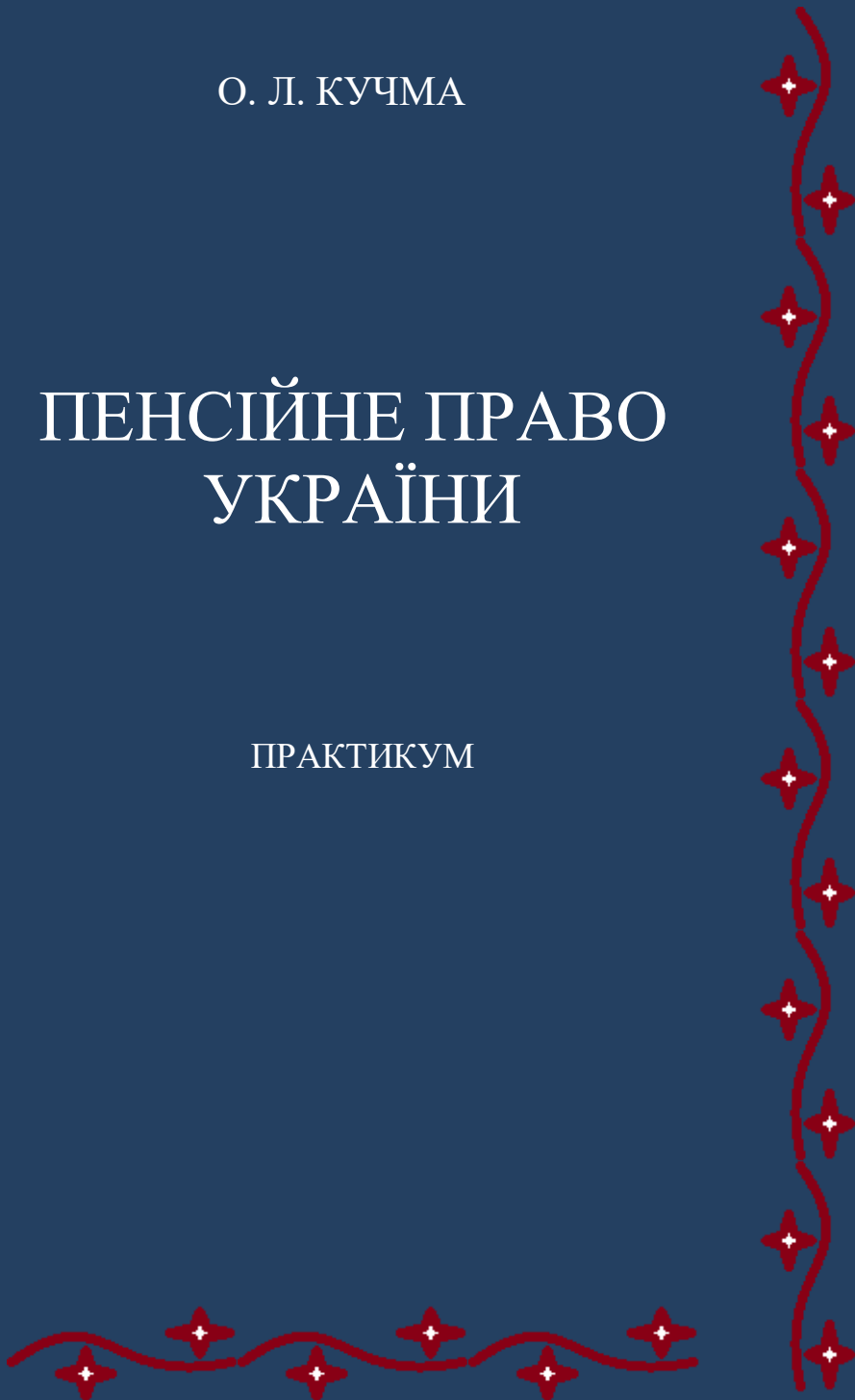

О. Л. КУЧМА

ПЕНСІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ПРАКТИКУМ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

О. Л. Кучма

ПЕНСІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ПРАКТИКУМ

КИЇВ – 2020

УДК 349.3:369.2:369.5:369.6(477)

К 95

Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 12 від 18.06.2019 року)

Рецензенти:

В. М. Андріїв, доктор юридичних наук, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

С. В. Вишновецька, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету Національного авіаційного університету

О. Л. Кучма

К 95 Пенсійне право України. Практикум. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 96 с.

ISBN 978-617-7777-93-8

Практикум покликаний сприяти засвоєнню основних положень чинного законодавства у сфері пенсійного забезпечення та тісно пов'язаних з ними правовідносин, правильному тлумаченню та застосуванню норм законодавства, вмінню аналізувати та використовувати судову практику, готувати правові висновки із спірних питань.

УДК 349.3:369.2:369.5:369.6(477)

ISBN 978-617-7777-93-8

© Кучма О.Л., 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11

Змістовий модуль 1

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОД, СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА.....	12
ТЕМА 2. ДЖЕРЕЛА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА ТА ПРИНЦИПИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	13
ТЕМА 3. ПЕНСІЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ.....	16
ТЕМА 4. РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	18
ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	20
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ I.....	21

Змістовий модуль 2

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА

ТЕМА 5. ПОНЯТТЯ І ВИДИ ПЕНСІЙ.....	44
ТЕМА 6. УМОВИ, ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ, ЗМІНИ ТА ПРИПИНЕННЯ ВИПЛАТИ ПЕНСІЙ.....	45

ТЕМА 7. ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕНСІЙ.....	48
ТЕМА 8. ПЕНСІЙНІ ВИПЛАТИ ДРУГОГО ТА ТРЕТЬОГО РІВНІВ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	51
ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	54
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ II.....	55
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	75
ЗАДАЧІ.....	88
ПИТАННЯ НА ІСПИТ.....	93

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Пенсійне право України» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо–кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю «Правознавство» напряму підготовки «Право» на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дисципліна належить до переліку нормативних дисциплін, яка викладається у 1 семестрі VI курсу навчання. У курсі передбачено 2 змістових модулі та 2 модульні контрольні роботи. Завершується дисципліна – іспитом.

Мета курсу «Пенсійне право України» полягає в формуванні у студентів глибоких теоретичних знань і практичних навичок щодо правильного застосування норм законодавства в сфері пенсійного забезпечення на практиці; навчити студентів здійснювати науковий пошук, аналізувати і узагальнювати теоретичні засади, наукові концепції, законодавчі акти та вивчений матеріал, критично мислити. Вивчення курсу дозволить студентам оволодіти знаннями теорії пенсійного права, законодавства України та міжнародних нормативних актів в цій сфері, а також практики його застосування.

Студент повинен знати: положення доктрини права пенсійного забезпечення, предмет, особливості методу, систему, принципи та джерела права пенсійного забезпечення; правове становище суб'єктів права пенсійного забезпечення; поняття, зміст, умови та підстави виникнення пенсійних правовідносин; умови призначення та надання того чи іншого виду пенсійного забезпечення; положення Конституції України, міжнародних актів (Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Конвенцій ООН, МОП, міжнародних договорів, актів Європейського Союзу тощо), положення Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про

ВСТУП

недержавне пенсійне забезпечення», «Про пенсійне забезпечення» тощо, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади, які покликані регулювати відносини в сфері пенсійного забезпечення, акти судової практики як-то: рішення Конституційного Суду України та правові позиції Верховного Суду та інших.

Студент повинен вміти: самостійно опрацьовувати наукову літературу, застосовувати знання та вивчений матеріал у своїй майбутній професійній діяльності, орієнтуватися в системі законодавства в сфері пенсійного забезпечення, аналізувати судову практику, робити обґрунтовані висновки, готувати експертні висновки по спірних питаннях, виконувати тестові завдання, опрацьовувати наукові джерела, виконувати інші види самостійної роботи.

Для успішного вивчення даного курсу студентам необхідна наявність знань з курсу загальної теорії права, логіки, конституційного, фінансового, трудового, адміністративного, кримінального права, права соціального забезпечення та інших галузей права.

Практикум «Пенсійне право України» закладає основу для використання студентами одержаних знань як в процесі подальшої наукової діяльності, так і в практичній діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль І.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА

Тема 1. Предмет, метод, система пенсійного права (10 год.)

1. Правова природа пенсійного права.
2. Історичний розвиток та становлення пенсійного права.
3. Метод у пенсійному праві.
4. Система пенсійного права.
5. Місце пенсійного права в системі права соціального забезпечення.

Тема 2. Джерела пенсійного права та принципи пенсійного забезпечення (24 год.)

1. Поняття та особливості джерел пенсійного права.
2. Класифікація джерел пенсійного права.
3. Міжнародні нормативно-правові акти.
4. Поняття принципів права та правових принципів в пенсійних правовідносинах.
5. Класифікація принципів пенсійного забезпечення. Взаємозв'язок з іншими принципами права.
6. Реалізація доктринальних принципів пенсійного забезпечення в законах України.
7. Характеристика окремих принципів пенсійного забезпечення, їх юридичне значення.
8. Особливості реалізації доктринальних принципів пенсійного забезпечення в процесі судового захисту прав пенсіонерів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 3. Пенсійні правовідносини (17 год.)

1. Поняття і загальна характеристика пенсійних правовідносин.
2. Суб'єкти, об'єкт пенсійних правовідносин.
3. Зміст пенсійних правовідносин.
4. Підстави виникнення, зміни і припинення пенсійних правовідносин різних видів.

Тема 4. Реформування пенсійної системи України (22 год.)

1. Поняття та ознаки пенсійної системи.
2. Сучасний стан пенсійної системи в Україні, основні передумови та напрями її реформування.
3. Добровільна участь у системі ЗДПС.
4. Значення персоніфікованого обліку відомостей у системі ЗДПС.
5. Страхові пенсійні внески.
6. Поняття страхового стажу. Відмінність страхового стажу від трудового стажу.
7. Роль трудового стажу в пенсійних правовідносинах.
8. Порядок обчислення страхового стажу.
9. Поняття коефіцієнту страхового стажу.
10. Мінімальний страховий внесок.

Змістовий модуль II.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА

Тема 5. Поняття і види пенсій (13 год.)

1. Правова природа пенсійних виплат.
2. Історія розвитку пенсійного забезпечення в Україні.
3. Поняття і ознаки пенсії.
4. Класифікація видів пенсії.

Тема 6. Умови, порядок призначення, зміни та припинення виплати пенсій (21 год.)

1. Інвалідність, утримання, вислуга, пенсійний вік: поняття.
2. Юридичні факти: поняття, процедури встановлення, юридичне значення.
3. Підстави для відмови у призначенні пенсії.
4. Характеристика видів пенсій, умови призначення, порядок обчислення, зобов'язання сторін, підстави перегляду розміру та припинення виплати: пенсія за віком, пенсія за вислугою років, пенсія за віком на пільгових умовах, пенсія по інвалідності, пенсія у разі втрати годувальника.
5. Органи, які здійснюють призначення пенсій.
6. Суб'єкти звернення за призначенням пенсії.
7. Порядок прийняття рішення компетентним органом.
8. Юридичне значення строків.

Тема 7. Характеристика видів спеціальних пенсій (17 год.)

1. Характеристика видів пенсій, умови призначення, порядок обчислення, зобов'язання сторін, підстави перегляду розміру та припинення виплати: пенсія державного службовця, судді, працівника прокуратури.
2. Пенсії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
3. Пенсія за вислугою років громадянам, які проходили військову службу, службу в органах внутрішніх справ, працівникам цивільної авіації та льотно-випробувального складу, окремим категоріям працівників інших галузей народного господарства.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 8. Пенсійні виплати другого та третього рівнів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (22 год.)

1. Поняття другого рівня (накопичувального) загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення.
2. Умови та причини запровадження.
3. Види пенсійного забезпечення.
4. Кошти Накопичувального фонду. Зберігання пенсійних активів Накопичувального фонду.
5. Нагляд та контроль.
6. Поняття недержавного пенсійного забезпечення.
7. Суб'єкти здійснення недержавного пенсійного забезпечення.
8. Умови виникнення, зміни, припинення правовідносин у недержавному пенсійному забезпеченні.
9. Контроль та нагляд.
10. Міжнародний досвід.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Кількість годин, у тому числі		
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль I. Загальна частина пенсійного права			
ТЕМА 1. Предмет, метод, система пенсійного права	2	2	6
ТЕМА 2. Джерела пенсійного права та принципи пенсійного забезпечення	6	6	12
ТЕМА 3. Пенсійні правовідносини	4	4	9
ТЕМА 4. Реформування пенсійної системи України	5	4	13
Модульна контрольна робота		1	
Всього за змістовим модулем I:	17	17	38
Змістовий модуль II. Особлива частина пенсійного права			
ТЕМА 5. Поняття і види пенсій	2	2	9
ТЕМА 6. Умови, порядок призначення, зміни та припинення виплати пенсій	6	6	9
ТЕМА 7. Характеристика видів спеціальних пенсій	4	4	9
ТЕМА 8. Пенсійні виплати другого та третього рівнів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	5	4	13
Модульна контрольна робота		1	
Всього за змістовим модулем II:	17	17	38
ВСЬОГО	34	34	76

**Змістовий модуль I
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА**

Тема 1. Предмет, метод, система пенсійного права (2 год.)

Лекція 1. Предмет, метод, система пенсійного права

Практичне заняття 1. – 2 год.

1. Правова природа пенсійного права.
2. Історичний розвиток та становлення пенсійного права.
3. Метод у пенсійному праві.
4. Система пенсійного права.
5. Місце пенсійного права в системі права соціального забезпечення.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Чинники, які впливали на розвиток пенсійного права	Зміст
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Метод	Складові методу
1.		
2.		

3. Зобразіть схематично місце пенсійного права в системі права соціального забезпечення.

Теми для аналітичної довідки.

1. Вплив права зарубіжних країн на розвиток пенсійного права в Україні.
2. Етапи становлення пенсійного права в Україні.
3. Характеристика складових системи пенсійного права.
4. Зв'язок пенсійного права з іншими галузями права, економіки тощо.

Тема 2. Джерела пенсійного права та принципи пенсійного забезпечення (6 год.)

Лекція 2. Джерела пенсійного права

Практичне заняття 2. – 2 год.

1. Поняття та особливості джерел пенсійного права.
2. Класифікація джерел пенсійного права.
3. Міжнародні нормативно-правові акти.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Джерело	Назва документу, дата прийняття, номер (10-15 документів)*
1.		
2.		

*документ про внесення змін не враховується.

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Орган, який прийняв міжнародний НПА	Цитата з НПА норми, яка регулює пенсійні відносини із зазначенням даних НПА (назва, дата прийняття, номер) (10-15 цитат)
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Ознаки джерела права.
2. Правове значення критеріїв класифікації.
3. Спосіб визначення належності норми до загальної чи спеціальної.
4. Якість перекладу міжнародних НПА.

Лекція 3. Принципи пенсійного забезпечення

Практичне заняття 3. – 2 год.

1. Поняття принципів права та правових принципів в пенсійних правовідносинах.
2. Класифікація принципів пенсійного забезпечення. Взаємозв'язок з іншими принципами права.
3. Реалізація доктринальних принципів пенсійного забезпечення в законах України.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Принцип пенсійного права	Інші пов'язані принципи права із зазначенням суті зв'язку
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Доктринальний принцип пенсійного забезпечення	Цитата з Закону України, в якій реалізовано принцип із зазначенням назви, дати прийняття та номеру закону
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

- 1.Співвідношення принципів права та правових принципів в пенсійних правовідносинах.
- 2.Передумови виникнення принципу права та процес його становлення.
- 3.Класифікація принципів пенсійного забезпечення.
- 4.Ознаки принципу права.

Лекція 4. Принципи пенсійного забезпечення

Практичне заняття 4. – 2 год.

1. Характеристика окремих принципів пенсійного забезпечення, їх юридичне значення.
2. Особливості реалізації доктринальних принципів пенсійного забезпечення в процесі судового захисту прав пенсіонерів.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Принцип	Характеристика
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Доктринальний принцип	Цитата з рішення суду з зазначенням номеру судової справи (5-7 рішень)
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

- 1.Юридичне значення принципу пенсійного забезпечення.

2. Принцип як складова обґрунтування правової позиції.
3. Принципи пенсійного забезпечення дітей війни.
4. Принципи пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Тема 3. Пенсійні правовідносини (4 год.)

Лекція 5. Поняття пенсійних правовідносин

Практичне заняття 5. – 2 год.

1. Поняття і загальна характеристика пенсійних правовідносин.
2. Суб'єкти, об'єкт пенсійних правовідносин.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Суб'єкт	Види відносин (з зазначенням об'єкту)
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Об'єкт	Характеристика
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Види відносин в пенсійному праві.
2. Співвідношення пенсійних правовідносин з іншими правовідносинами в сфері соціального забезпечення.
3. Суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа як суб'єкт пенсійних правовідносин.
4. Суб'єкт права та суб'єкт правовідносин.

Лекція 6. Зміст пенсійних правовідносин

Практичне заняття 6. – 2 год.

1. Зміст пенсійних правовідносин.
2. Підстави виникнення, змін і припинення пенсійних правовідносин різних видів.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Суб'єкт	Обов'язки	Правові наслідки невиконання (порушення)
1.			
2.			

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Зміна пенсійних правовідносин	Юридичні факти - підстави	Документи, які підтверджують право на зміну	Алгоритм дій учасників
1.				
2.				

Теми для аналітичної довідки.

1. Відповідальність учасників пенсійних правовідносин (характеристика в довідці одного учасника).
2. Чинники, які впливають на виникнення правовідносин (характеристика в довідці одного чинника).
3. Добровільність та обов'язковість участі в пенсійних правовідносинах.
4. Процедура припинення пенсійних правовідносин.

Тема 4. Реформування пенсійної системи України (5 год.)

Лекція 7. Сучасний стан пенсійної системи в Україні

Практичне заняття 7. – 2 год.

1. Поняття та ознаки пенсійної системи.
2. Сучасний стан пенсійної системи в Україні, основні передумови та напрями її реформування.
3. Добровільна участь у системі ЗДПС.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Ознака пенсійної системи	Характеристика
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Напрямок реформування	Пропозиції змін до законодавства
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Поняття пенсійної системи.
2. Передумови реформування пенсійної системи.
3. Характеристика осіб, які можуть брати добровільну участь в системі ЗДПС.
4. Умови договору про добровільну участь у системі ЗДПС.

Лекція 8. Страховий стаж

Практичне заняття 8. – 2 год.

1. Страхові пенсійні внески. Поняття страхового стажу.
2. Відмінність страхового стажу від трудового стажу.
3. Роль трудового стажу в пенсійних правовідносинах.
4. Порядок обчислення страхового стажу.
5. Поняття коефіцієнту страхового стажу.
6. Мінімальний страховий внесок.
7. Значення персоніфікованого обліку відомостей у системі ЗДПС.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Спільні ознаки страхового та трудового стажу	Відмінні ознаки страхового та трудового стажу
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Складові бази обчислення ЄСВ (10-15 складових)	Платник ЄСВ
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Облік трудової діяльності фізичної особи-підприємця.
2. Мінімальна та максимальна межі суми для обчислення ЄСВ.
3. Вплив трудового стажу в пенсійних правовідносинах.
4. Захист даних персоніфікованого обліку відомостей у системі ЗДПС.

ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Підготуйте проєкт пенсійної реформи в Україні (визначення основних напрямів).
2. Підготуйте проєкт Стратегії подолання бідності на 2020-2030 роки (визначення основних напрямів).
3. Обґрунтуйте оптимальний, з Вашої точки зору, розмір прожиткового мінімум для осіб, які втратили працездатність, станом на день виконання завдання.
4. Розробіть проєкти статей, де будуть втілені принципи пенсійного забезпечення (5 проєктів статей або частин статей).
5. Підготуйте науковий висновок по узгодженій з викладачем темі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посібник / Н. Б. Болотіна. – Київ : Знання, 2005. – 615с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н. Б. Болотіна. – Київ: Знання, 2005. – 381с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 663 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
4. Гарасимів Т. З. Право соціального забезпечення України (Загальна частина). - Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2004. - 240 с.
5. Загальнообов'язкове соціальне страхування. Нормативні акти. Зразки документів / Упоряд.: В. С. Перечіпай та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.
6. Пенсійне забезпечення: навч. посіб. / І. А. Вєтухова, Г. О. Яковлева, О. М. Ярошенко, за заг. ред. В. В. Жернакова. – Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 230 с.
7. Пенсійне забезпечення: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / О. М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін., за ред. О. М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Харків: Право, 2017. – 308 с.
8. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, С. М. Прилипко та ін.; за заг. ред. Т.А. Занфірової, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. – 2-ге вид. перобл. і доповн. – Х.: ФІНН, 2012. –640 с.
9. Право соціального забезпечення України [Текст]: [навчальний посібник] / [за ред. П. Д. Пилипенка]. - К.: Істина, 2007. – 224 с.
10. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.: С. М. Прилипко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська,

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

О. О. Конопельцева; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 126 с.

11. Право соціального забезпечення: підручник для студ. юридичних спеціальностей вищ. навч. закл. / Пилипенко П. Д., Бурак В. Я., Синчук С. М., Стрепко В. Л. та ін.; МОНУ; за ред. П.Д. Пилипенка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ : Ін Юре, 2008. – 504с.

12. Право соціального забезпечення в Україні: підручник. – Харків / За заг. ред. С. М. Прилипка, О.М. Ярошенка: Вид-во «ФІНН», 2009. – 434с.

13. Синчук С. М. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. / С. М. Синчук, В. Я. Бурак. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2006. – 318с.

14. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні: підручник студентів вищих навч. закладів / І. М. Сирота; МОНУ; Одеська національна юридична академія. – 7-е вид., переробл. й доп. – Харків: Одісей, 2007. – 408с.

15. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник: пер. з рос. Харків: Консум, 2001. - 224 с

16. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник / Б. І. Сташків. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

17. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник / Б. І. Сташків. – Чернігів : ПАТ "ПВК «Десна», 2016. – 692 с.

18. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. / Сташків Б. І. — К.: Знання, 2005. — 405 с.

19. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014 - 386 с.

20. Шевчук П. І. Пенсійне забезпечення [Текст] : навч. посіб. / П. І. Шевчук, З. А. Берік; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Укр. Акад.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

держ. упр. при Президентові України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2002.
- 54 с.

21. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення: навч. посібник / МОНУ; КНЕУ; І. С. Ярошенко. – Київ : КНЕУ, 2005. – 232с.

Додаткова література:

22. Андріїв В. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування / В. В. Андріїв // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mydisser.com/ua/catalog/view/6/346/8272.html>

23. Андріїв В. М. До питання про трудовий стаж у пенсійному забезпеченні // Право України. - 1997. - № 8.

24. Андріїв В. М. Особливості підтвердження стажу за показаннями свідків // Соціальний захист. - 1997. - № 1. - С.59.

25. Андріїв В. М. // Класифікація і юридичне значення трудового стажу в праві соціального забезпечення. - Право України. – 1997. - №5. – С.63

26. Андріїв В. М. Трудовий стаж за законодавством України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.05- трудове право; право соціального забезпечення / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1997. — 175с.

27. Андріїв В. М., Кучма О. Л., Сіньова Л. М. Пенсійне забезпечення у солідарному рівні загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : [монографія] / В. М. Андріїв, О. Л. Кучма, Л. М. Сіньова. – К. : ФОП Маслаков, 2018. – 474 с.

28. Артементов В. Системи альтернативного пенсійного забезпечення. Світовий досвід // Профспілкові відомості. - 1995. - №4.

29. Байтин М. И., Петров Д. Е. Метод регулювання в системі права: види и структура / М. И. Байтин, Д. Е. Петров // Журнал російського права. - 2006. – №2. - С.84-95.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

30. Безтелесна Л. Соціальна справедливість у солідарній системі пенсійного забезпечення України / Л. Безтелесна, Г. Юрчик // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 5. – С. 21 – 27.
31. Безугла Я. І. Трудовий стаж і його юридичне значення / Я. І. Безугла. – К, 1979. – 48с.
32. Бондарук І. С. Теоретичні основи та принципи системи пенсійного забезпечення // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/2116/1/bondaruk_002.pdf
33. Бондалетова Т. О. Етапи становлення системи пенсійного забезпечення України / Т. О. Бондалетова, А. С. Харченко // Інновації та традиції в сучасній науковій думці [Текст] : матер. третьої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (21 – 23 серпня). — Вінниця : [б. в.], 2014. — С. 36 — 42.
34. Буряченко О. Пенсійна система України: еволюція розвитку. Науковий вісник. – 2015. – Вип. 15 «Демократичне врядування» Academic papers collection. – 2015. – Issue 15 «DEMOCRATIC GOVERNANCE» // [Електронний ресурс] - Режим доступу http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Burjachenko.pdf
35. Васильєв А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А. М. Васильев. — М. : «Юридическая литература», 1976. – 264 с.
36. Витченко А. М. Метод правового регулирования социалистических общественных отношений / А. М. Витченко; ред. М. И. Байтин. - М. : Изд-во Саратов. ун-та, 1974. - 161 с.
37. Гинцбург Л. Я. Трудовой стаж рабочих и служащих [Текст] / Л. Я. Гинцбург. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 201 с.
38. Джерела права: поняття і види, тенденції розвитку в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/law/9748/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

39. Джерела права соціального забезпечення // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/22856/>
40. Історичні аспекти розвитку пенсійної системи, передумови та мета створення Пенсійного фонду. – [Електронний ресурс]: Режим доступу:
http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=208504&cat_id=95711.
41. Казанчан А. А. Поняття та види пенсійного забезпечення громадян в Україні. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 23(62). №1. 2010 г. С.142-149.
42. Каптар Г. Г. Пенсійне страхування в солідарній системі України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / Г. Г. Каптар – Київ, 2014. – 243 с.
43. Каргалов В. В. История России с древнейших времен до 1917 года : Учебник / В. В. Каргалов, Ю. С. Савельев, В. А. Федоров, В. В. Каргалов. – М. : Русское слово, 1998. – 398 с.
44. Коваль О. П. Перспективи визначення пенсійного віку в Україні на період до 2050 року // Стратегічні пріоритети, №1 (26), 2013 р. с.88-91 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/16-1436192814.pdf>
45. Коваль Л. М., В. Машкін: «Розмір пенсії українця залежить від трьох чинників: стажу, зарплатні та сплати ЄСВ» // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vladislav-mashkin-rozmir-pensiyi-ukrayincyа-zalezh/>.
46. Ковалів І. З. Історичні передумови становлення пенсійної системи в Україні // Таврійський державний агротехнологічний університет. – С. 116-126. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[file:///C:/Users/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/znptdau_2013_2\(2\)__16.pdf](file:///C:/Users/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/znptdau_2013_2(2)__16.pdf)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

47. Колбун В. А. // Росія і Казахстан: різні аспекти реформованої моделі. -Вісник Пенсійного фонду України. - 2002. - №5-6. – с. 56-67.
48. Комаров В. А. Значення принципів трудового права для правового регулювання трудових відносин в Україні / В. А. Комаров // Наукові праці МАУП. – 2012. – вип.3 (34). - С.122-127.
49. Костюк В. Л. Пенсійне право: проблеми, виклики, становлення/В. Л. Костюк//Актуальні проблеми соціального права. Випуск. III// Збірник матеріалів учасників Всеукраїнських соціальних програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2016р./ За заг. ред. Костюка В. Л., Мельника В. П. – К.: ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2017. – С.41-46
50. Коробенко Н. П. Генезис пенсійних правовідносин у праві соціального забезпечення // Часопис Київського університету права : Український науково-теоретичний часопис / Київський ун-т права НАНУ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ. – Київ, 2006. – № 1. – С. 116-122.
51. Коробенко Н. Пенсійні правовідносини у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: поняття та особливості // Підприємництво, господарство і право : Науково-практичний, господарсько-правовий журнал / Ін-т приватного права і підпр-ва АПрН України та інш. – Київ, 2007. – № 7. – С. 111-115.
52. Кравчук Т. В. Правові проблеми регулювання пенсійного забезпечення в Україні та деяких країнах СНД у разі втрати годувальника // Правова держава: Щорічник наук. пр. – Вип. 16. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 623-629.
53. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України. - Дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

- 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» // О. І. Кульчицька. - Київ, 2007. - 185 с.
54. Кучма О. Л. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України : Монографія. – Київ, 2013. - 202 с.
55. Кучма О. Л. Проблеми теорії та нормативно-правового регулювання соціального страхування в Україні : монографія / О. Л. Кучма. – К.: Освіта України, 2016. – 415 с.
56. Луговенко Н. Соціальні функції пенсійного забезпечення // Вісник академії державного управління при Президентові України. - 2005. - № 4. - С. 420-423.
57. Мартиненко Н. В. Пенсійна система як об'єкт державного управління // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» // № 4 (26), 2 т., 2017 – С. 14-20.
58. Маліщук М. М. Проведення пенсійної реформи в Україні // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://intkonf.org/malischuk-m-m-provedennya-pensiynoyi-reformi-v-ukrayini/>
59. Матвієнко Є. П. Правове регулювання пенсійного забезпечення в умовах розбудови соціальної держави : автореф. дис...на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право ; право соціального забезпечення» / Є. П. Матвієнко ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2014. – 20 с.
60. Матвієнко Є. П. До проблеми пенсійного забезпечення інвалідів [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2014_36_23
61. Мельник В. П. Розвиток законодавства про соціальний захист осіб з інвалідністю в умовах незалежної української держави / В. П. Мельник // Публічне право. - 2015. - № 2. - С. 260-266.
62. Мельников С. А. Пенсійне страхування та напрями його реформування в Україні : автореф. дис. ... канд. економ. наук :

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

08.00.08 / С. А. Мельников. - К., 2009. – 12 с.

63. Мелешко О. В. Історіографія виникнення сучасної системи пенсійного забезпечення як виду соціального захисту населення / О. В. Мелешко // Вісник СНАУ [Текст]. — 2008. — Вип. 12/1 (33). — С. 115—120. — (Серія «Економіка та менеджмент»).

64. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України / Г. Міщук, О. Шишкіна. // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2016. – №2. – С. 92–95.

65. Москаленко О. В. Перспективи кодифікації законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування / О. В. Москаленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/kuchma_ol/Downloads/app_2013_26_55.pdf

66. Надточій Б., Яценко В. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 1.- С. 22.

67. Надієнко О. І. Історико-правовий досвід пенсійного забезпечення в Україні (дореволюційний період) / О. І. Надієнко // Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС. – 2009.

68. Негода Т. Пенсійне забезпечення громадян: вчора, сьогодні, завтра // Ірпінська панорама. – 2003. – №35.

69. Нижник Н. Р. Принципи диференціації пенсійних відносин: окремі аспекти теорії пенсійного права / Н. Р. Нижник, І. О. Гуменюк. // Юридичний вісник. – 2015. – №2. – С. 26–30.

70. Новіцька Є. В. Законодавче підґрунтя системи пенсійного забезпечення України та напрями його вдосконалення / Є. В. Новіцька. // Наукові праці Чорноморського національного університету. – 2017. – №293. – С. 24–27.

71. Оплата праці в конвертах та її вплив на пенсійне забезпечення в Україні, досвід країн ЄС // Вісник Пенсійного фонду України.- №1.- 2009. С. 7

72. Оклей І. В. Правове регулювання пенсійного забезпечення та надання соціальних послуг в системі загальнообов'язкового

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

- державного пенсійного страхування. Автореф. дис...канд.юрид.наук:12.00.05/ Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2008. – 20 с.
73. Орловський О. Я. Поняття та особливості пенсійних правовідносин / О. Я. Орловський //Наук. Вісн. Чернів. ун-ту. 2010. Випуск 538. Правознавство с.79-84.
74. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації : Монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.
75. Пенсійний вік: іноземний досвід та вітчизняні реалії. аналіт. доп. / О. П. Коваль. – К.: НІСД, 2013. - 37 с.
76. Пенсійна система та практики її реформування у провідних країнах світу: Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно- дослідницьким центром на запит народного депутата України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documdocu/29173.pdf>.
77. Пенсійні правовідносини в Україні : монографія / Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. П. Стадник, А. А. Ширант, М. М. Шумило; відп. ред. Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна. - К. : Вид-во «Юридична думка», 2013. – 276 с.
78. Перехрест Р. Ю. Поняття пенсії у праві соціального забезпечення // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія» / Національний університет «Києво-Могилянська Академія». – Київ, 2005. – Т. 38 : Юридичні науки. – С. 61-66.
79. Поняття і загальна характеристика права. Законодавчий процес. Систематизація правових актів. Структура правової системи. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://school.xvatit.com/index.php?title>
80. Плаксіє М. Особливості пенсійного забезпечення Чилі та Аргентини/М. Плаксіє// Вісник Пенсійного фонду України, 2008. - № 4(70)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

81. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні : монографія / Н. М. Хуторян, М. М. Шумило, М. П. Стадник [та ін.]. – К. : Ін Юре, 2012. – 540 с.
82. Привалов Ю. Пенсійна реформа в Україні: тенденції та перспективи / Ю. Привалов, Ю. Саєнко, Ю. Сапелкін; відп. ред. Ю. Саєнко. — К.: ПЦ «Фоліант», 2005. — 218 с.
83. Прилипко С. М. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки // Право України. – 2003. – №2. – с. 45-48.
84. Прилипко С. М. Роль Пенсійного фонду України в соціальному забезпеченні населення // Пробл. законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Вип. 64. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – с. 44-53.
85. Прилипко С. М. Недержавне пенсійне забезпечення у системі соціального захисту в Україні // Пробл. законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Вип. 43. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2000. – с. 63-66.
86. Прилипко С. М. Деякі питання пенсійної реформи в Україні // Пробл. законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Вип. 46. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. – с. 88-93.
87. Прилипко С. М. Пенсійне страхування в Україні // Пробл. законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Вип. 51. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. – с. 170-177.
88. Процевський О. І. Особливості правових норм, що регулюють трудові відносини робітників та службовців / О. І. Процевський // Проблеми правознавства. Міжвідомчий науковий збірник. – Вид-во Київського університету. – 1970. – Вип.17. – С.74-80.
89. Процевский А. И. Метод правового регулирования общественных отношений / А. И. Процевский. – М.: Юрид.лит, 1972. – 288 с.
90. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісник Пенсійного фонду України, 2008. - № 5(71)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

91. Прилипко С. М. Проблеми теорії права соціального забезпечення : [монографія] / С. М. Прилипко. – Х. : ПП «Берека-Нова», 2006. – 264 с.
92. Ріппа М. Становлення системи пенсійного забезпечення України: нормативний і соціально-демографічний аспекти // Світ фінансів : науковий журнал / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2009. – Вип. 1 (18). – С. 44-55.
93. Рогачев Д. И. Метод права социального обеспечения : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Рогачев Денис Игоревич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disser.h10.ru/rogachevDI.html>
94. Роик В. Д. Пенсионная реформа: результаты и перспективы / В. Д. Роик // Страховое дело. - 2003. - № 7. - С.26.
95. Р. А. Ромашов, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша та ін. / Теорія держави і права : Навчальний посібник / За заг. ред. професора Р. А. Ромашова та старшого наукового співробітника Н. М. Пархоменко. – К.: КНТ, 2007. – 216 с.
96. Руденок О. Ю. «Пенсійна система України» // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3_ANR_2011/Economics/3_78602.doc.htm
97. Сіньова Л. М. Щодо функцій соціального забезпечення в сучасних умовах. Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. сучасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27-28 верес. 2013 р.) за ред. В. В. Жернакова.- Х.: Право, 2013. – 560 с.
98. Сіньова Л. М. Соціальна політика України у сфері захисту громадян похилого віку // Актуальні проблеми соціального права в Україні: збірник наукових праць / за ред. М. І. Іншина, В. І. Щербини, С. Я. Вавженчука; відпов. ред. І. С. Сахарук – Харків: «Юрайт», 2017 – 282 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

99. Сивак С. М. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. – трудове право, право соціального забезпечення / Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. - Л., 1999. – 170с.
100. Сивак С. М. Організаційно-правові основи недержавного пенсійного забезпечення // Право України. - 1999. - № 1. - С.119-121.
101. Сивак С. М. Страховий стаж як пенсійний юридичний факт // Вісник Львівського держ. ун-ту імені Івана Франка. - Сер. юрид. - Вип. 36. - Л., 2001. - С. 404-407.
102. Синчук С. М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти : [монографія] / С. М. Синчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 422 с.
103. Синчук С. Проблеми законодавчого закріплення поняття «пенсія» // Вісник Львівського університету ім. Івана Франка / Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2005. – С. 251-256. – (Юридична ; Вип. 41).
104. Скоробагатько А. В. Становлення пенсійного забезпечення на землях України в умовах феодального суспільства / А. В. Скоробагатько // Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство». – 2010.
105. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://buklib.net/books/23854/>.
106. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі : [монографія] / О. В. Тищенко. – К. :ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.
107. Тищенко О. В. Концептуальні основи становлення сучасного права соціального забезпечення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05 / О. В. Тищенко. – К., 2014. – 39 с.
108. Тищенко О. В. Пенсійна реформа в Україні: запровадження загально-обов'язкової накопичувальної системи пенсійного

страхування // Бюлетень Міністерства юстиції України: офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2007. – № 3. – С. 49-57.

109. Тищенко О. В. Реалізація пенсійної реформи в Україні: соціально-правовий аналіз проблеми // Бюлетень Міністерства юстиції України: офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2008. – № 4. – С. 88-95.

110. Тищенко О. В. Досвід моделювання пенсійних систем країн Західної та Південно-Східної Європи: загальна характеристика // Бюлетень Міністерства юстиції України: Офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2006. – № 2. – С. 55-61.

111. Ткаченко Л. Г. Побудова багаторівневої пенсійної системи як напрям національної пенсійної реформи / Л. Г. Ткаченко // Економіка України. – 2012. – № 8. – С. 16 – 22.

112. Толуб'як В. Теоретико-організаційні основи реформування пенсійної системи України // Вісник Національної академії державного управління - С.240-248.

113. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії. Центр Разумкова, 2017. Видавництво «Заповіт», 2017 - 456 с.

114. Федчишина К. В. Деякі питання методу права соціального забезпечення / К. В. Федчишина // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : зб. наук. праць / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2014. - №1137. – С.261-264.

115. Фещук В. В., Тараненко Ю. О., Пивоваров Ю. І. Правове регулювання пенсійного страхування в Україні (фінансово-правовий аспект) : [монографія] / В. В. Фещук, Ю. О. Тараненко, Ю. І. Пивовар ; [за заг. ред. В. В. Фещука]. – К.: «Аванпост-прім» 2010. – 189 с.

116. Флорескул Н. П. Роль недержавного пенсійного забезпечення в соціальному захисті громадян України // Формування ринкових

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

відносин в Україні : збірник наукових праць / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. – Київ, 2008. – № 1 (80). – С. 150-155.

117. Фурдичко Л. Є. Сучасний стан і реформування системи пенсійного забезпечення України / Л. Є. Фурдичко // Вісн. ун-ту банків. справи Нац. банку України. – 2012. – № 2 (14). – С. 57–61.

118. Шарпаций В. Г. Становлення системи пенсійного забезпечення в УСРР (1919–1929 рр.) / В. Г. Шарпаций // Історія України. Шкільний світ. – 2012.

119. Швець Н. М. Страховий стаж: поняття і юридичне значення. - Юридичний науковий електронний журнал, 2015. Випуск №1 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://lsej.org.ua/1_2015/21.pdf

120. Ширант А. А. Принципи пенсійного забезпечення: монографія. Київ: ДІА, 2012. С. 183–184.

121. Шпильовий С. Є. Проблеми в системі пенсійного забезпечення в Україні / Шпильовий С. Є. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 1958. – 2013. – №31. – С. 46-49.

122. Шумило М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні / Михайло Миколайович Шумило. // Вісник НАН України. – 2017. – №2. – С. 76–87.

123. Шумило М. М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія / М. М. Шумило. – К. : Ніка-Центр, 2016. – 680 с.

124. Эстель Джеймс. Многоуровневые пенсионные системы: сходства и различия // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.actuaries.ru/lib/detail.php?ID=2068>

125. Якимів А. І. Формування і розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. – Львів: Афіша, 2003. — 448 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

126. Якимова Л. П. Еволюція пенсійної системи України / Л. П. Якимова // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т, 2010.

Нормативні акти:

127. Європейський кодекс соціального забезпечення: Страсбург, 16 квітня 1964 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_329

128. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12. 1848 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015

129. Інструкція про встановлення груп інвалідності: затв. Наказом МОЗ України від 05.09.2011 р. №561 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11>

130. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Наказ : Міністерство фінансів України : від 20.04.2015 р. №449 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15>

131. Конституція України : Конституція України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

132. Международная классификация функционирования ограниченной жизнедеятельности и здоровья: МКФ: краткая версия // [Электронный ресурс]. — Режим доступа : URL : http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85930/1/9241545445_rus.pdf?ua=1

133. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт ООН від 16.12. 1966 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_042

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

134. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/16/98-%D0%B2%D1%80>
135. Про основні напрямки реформування пенсійного забезпечення в Україні: указ від 13.04.1998 № 291/98 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/291/98>
136. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи: Розпорядження КМ України від 14 жовтня 2009 р. №1224-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-p>.
137. Порядок підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 12.08.1993 р. №637 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/637-93-%D0%BF>
138. Порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова : правління Пенсійного фонду України : від 25.11.2005 р. № 22-1 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05>
139. Про прокуратуру : Закон України : від 14.10.2014 р. № 1697-VII // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
140. Про судоустрій і статус суддів : Закон України : від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
141. Про Пенсійний фонд України // [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 345 від 01.06.1994 р. —

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>.

142. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» : Наказ, Правила, Норми : Міністерство охорони здоров'я : від 08.04.2014 р. №248 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>

143. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 24.06.2016 р. № 461 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/461-2016-%D0%BF>

144. Про затвердження Порядку застосування Списків №1 і №2 виробництв, робіт, професій, посад і показників при обчисленні стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах : Наказ : Міністерство праці та соціальної політики України : від 18.11.2005 р. № 383 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1451-05>

145. Про затвердження Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей : Наказ : Міністерство оборони України : від 14.08.2014 р. №530 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1294-14>

146. Про затвердження нормативних актів з питань призначення пенсій за вислугу років працівникам авіації і льотно-випробного складу : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 21.07.1992 р. №418 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/418-92-%D0%BF>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

147. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 01.08.1992 р. № 442 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF>
148. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.10.2017 р. №2148-19 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>
149. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 24.12.2015 р. № 911-VIII в ред. від 01.01.2017 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/911-19>
150. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці : Закон України : від 28.12.2014 р. №77-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/77-19>
151. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України : від 09.04.1992 р. № 2262-XII // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>
152. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07. 2003 р. (ред. на 20.01.2018 р.) // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/page3external/pubs/cat/longres.aspx?sk=44318.0>.
153. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 22.12.2010 р. №1170 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

154. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2017 р. №723-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723-2017-p>
155. Про затвердження Порядку призначення пенсій за рахунок коштів підприємств та організацій окремим категоріям працівників за результатами атестації робочих місць за умовами праці : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 18.07.2007 р. № 937 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/937-2007-%D0%BF>
156. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>
157. Про мінімальні норми соціального забезпечення; Конвенція МОП №102 від 28.06.1952 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_011
158. Про обов'язкове страхування по старості працівників промислових і торговельних підприємств, осіб вільних професій, а також надомників і домашніх служників: Конвенція МОП №35 від 29.06.1933 р. (переглянута Конвенцією №128 від 29.08.1967 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_198
159. Про основні напрямки реформування пенсійного забезпечення в Україні: указ від 13.04.1998 № 291/98 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/291/98>
160. Про пенсійне забезпечення: Закон від 05.11.1991 р. (ред. станом на 11.10.2017 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

161. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1057-15>
162. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 № 796-XII. - // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/796-12>
163. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України : від 22.10.1993 р. №3551-XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
164. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України : від 16.12.1993 р. № 3721-XII // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>
165. Про реалізацію абзацу другого пункту 2 статті 41 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 20.04.2005 р. №306 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/306-2005-%D0%BF>
166. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України : від 08.07.2010 р. №2464-VI // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
167. Про права осіб з інвалідністю: Конвенція ООН від 13.12.2006 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
168. Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів: Конвенція МОП №159 від 20.06.1983 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_065
169. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи: Розпорядження КМ України від 14 жовтня 2009 р.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

№1224-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-p>.

170. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV (назва Закону із змінами, внесеними згідно із Законом №2249-VIII від 19.12.2017 р.; в ред. від 06.04.2018 р.) // [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2961->

171. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. №108/95 – ВР // *Голос України*. -1995. - № 94.

172. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26 червня 1997 року №400 // *Відомості Верховної Ради України* . – 1997. - №37. – ст. 237.

172. Про заходи щодо впровадження персоніфікованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування: Указ Президента України від 4 травня 1998 року №401 // *Урядовий кур'єр*. – 1998. - №89-90.

173. Про порядок обчислення стажу державної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 травня 1994 р. № 283 // *Зібрання постанов Уряду України*. - 1994. - №8. - Ст. 213.

174. Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1993 р. № 637 // *Зібрання постанов Уряду України*. - 1993. - № 12. - Ст. 273.

175. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 р. №1170 // *Урядовий кур'єр*. 2010. №247.

176. Про затвердження Положення про організацію персоніфікованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування:

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 1998 року №794 // Офіційний вісник України. – 1998. - №22. – ст. 809.

177. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. №100 // Урядовий кур'єр. - 1995. - №27.

178. Про затвердження Порядку визначення показників середньої заробітної плати (доходу) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» враховується для обчислення пенсії: Постанова правління Пенсійного фонду України від 1 лютого 2008 року №4-4 // Офіційний вісник України. – 2008. - №16. – ст. 426.

179. Про затвердження Положення про порядок і умови виплати надбавки за вислугу років та порядок обчислення стажу державної служби (роботи) державним службовцям і службовцям Адміністрації та регіональних управлінь Державної прикордонної служби України: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 20 травня 2005 року №381 // Офіційний вісник України. – 2005. - №23. – ст. 1319.

180. Про затвердження Порядку підтвердження періодів роботи, що зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 10 листопада 2006 року №18-1 // Офіційний вісник України. – 2006. - №48. – ст. 3212.

181. Про затвердження Методики щодо зарахування (включення) до стажу державної служби періодів роботи (служби) колишніх працівників і осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 12 жовтня 2007 року №270/551/18-10 // Офіційний вісник України, 2007, N 85 (19.11.2007), ст. 3137.

182. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати страхувальниками та застрахованими особами внесків на

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ І

загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: Постанова правління Пенсійного фонду України від 19 грудня 2003 року №21-1 // Офіційний вісник України. – 2004. - №3. – ст. 148.

183. Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати: Наказ Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 року № 5 // Офіційний вісник України. – 2004. - № 4 (13.02.2004)(частина 2). - ст. 200.

184. Стратегія розвитку пенсійної системи: Розпорядження КМ України від 15 грудня 2005 р. №525-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/525-p](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/525-p)

185. Лист Головного управління Пенсійного фонду України в м. Києві від 20.03.2006 р. №4651/03 // Адвокат Бухгалтера. – 2006. - № 11.

**Змістовий модуль II.
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА**

Тема 5. Поняття і види пенсій (2 год.)

Лекція 9. Поняття і види пенсій

Практичне заняття 9. – 2 год.

1. Правова природа пенсійних виплат.
2. Історія розвитку пенсійного забезпечення в Україні.
3. Поняття і ознаки пенсії.
4. Класифікація видів пенсії.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Період пенсійного забезпечення	Характерні ознаки
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Критерій класифікації	Види пенсії
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Правова природа пенсійного права та пенсійних виплат: розмежування понять.

2. Пенсійне забезпечення 20-х років 20 ст. на території України.

3. Пенсійні виплати та інші виплати в праві соціального забезпечення: порівняльна характеристика.

4. Юридичне значення класифікації видів пенсії.

Тема 6. Умови, порядок призначення, зміни та припинення виплати пенсій (6 год.)

Лекція 10. Умови, призначення, зміни та припинення виплати пенсій

Практичне заняття 10. – 2 год.

1. Інвалідність, утримання, вислуга, пенсійний вік: поняття.
2. Юридичні факти: поняття, процедури встановлення, юридичне значення.
3. Підстави для відмови у призначенні пенсії.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Юридичний факт	Докази, якими підтверджується його наявність
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Підстава для відмови у призначенні пенсії	Докази, якими підтверджується наявність підстави	Перспектива оскарження чи перегляду рішення про відмову (за наявності)
1.			
2.			

3. Складіть проєкт документу до суду про встановлення факту, що має юридичне значення (на вибір студента).

Теми для аналітичної довідки.

1. Пенсійний вік: обґрунтування кількості років.
2. Суб'єктний склад утриманців.
3. Відмінність обчислення вислуги у різних категорій одержувачів пенсії за вислугою років.
4. Шкідливі та важкі умови праці.

Лекція 11. Умови, призначення, зміни та припинення виплати пенсій

Практичне заняття 11. – 2 год.

1. Характеристика видів пенсій, умови призначення, порядок обчислення, зобов'язання сторін, підстави перегляду розміру та припинення виплати: пенсія за віком, пенсія за вислугою років, пенсія за віком на пільгових умовах, пенсія по інвалідності, пенсія у разі втрати годувальника.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Вид пенсії	Умови призначення
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Вид пенсії	Порядок обчислення
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Пенсія за вислугою років, пенсія за віком на пільгових умовах, дострокова пенсія: спільні та відмінні риси.

2. Генеза пенсійного забезпечення осіб з обмеженими можливостями.

3. Характеристика підстав для припинення пенсійного забезпечення.

4. Аналіз судової практики одного з видів пенсії (до 5-ти різних практик).

Лекція 12. Порядок призначення, зміни та припинення виплати пенсій

Практичне заняття 12. – 2 год.

1. Органи, які здійснюють призначення пенсії.
2. Суб'єкти звернення за призначенням пенсії.
3. Порядок прийняття рішення компетентним органом.
4. Юридичне значення строків.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Орган, який здійснює призначення пенсії	Компетенція
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Строк прийняття рішення (з зазначенням змісту рішення)	Строк оскарження рішення (з зазначенням органу, до якого оскаржується рішення)
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Представництво осіб, які мають право на пенсійне забезпечення.

2. Юридичні наслідки пропуску строку при реалізації права у сфері пенсійного забезпечення.

3. Аналіз виконання рішень судів (процедура виконання рішення суду про призначення (перерахунок) пенсії в примусовому порядку).

4. Зловживання правом в сфері пенсійного забезпечення.

Тема 7. Характеристика видів спеціальних пенсій (4 год.)

Лекція 13. Характеристика видів спеціальних пенсій

Практичне заняття 13. – 2 год.

1. Характеристика видів пенсій, умови призначення, порядок обчислення, зобов'язання сторін, підстави перегляду розміру та припинення виплати: пенсія державного службовця, судді, працівника прокуратури.

2. Пенсії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю (наприклад, у другій графі зазначаєте «загальний стаж роботи», у наступних графах зазначаєте його тривалість для кожного виду пенсії, у разі, якщо для даних видів пенсії необхідна різна кількість загального стажу роботи. Аналізуєте не менше ніж 5 критеріїв відмінностей).

Змістовий модуль II. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПЕНСІЙНОГО ПРАВА

№ п/п	Критерії відмінності в умовах призначення пенсії	державного службовця	судді (довічне грошове утримання)	працівника прокуратури
1.				
2.				

2. Заповніть наступну таблицю (зазначаєте конкретну причину, наприклад, відмовили у перегляді розміру пенсії, оскільки запис в трудовій книжці про роботу... здійснено з порушенням...).

№ п/п	Причина звернення до суду щодо відмови у перегляді розміру пенсії	Позиція суду*	Реквізити рішення суду (номер судової справи, дата прийняття рішення)
1.			
2.			

*аналіз останнього рішення (по суті спору) в судовій справі.

Теми для аналітичної довідки.

1. Порядок обчислення пенсії працівника прокуратури.
2. Припинення виплати пенсії та процедура поновлення виплати пенсії державного службовця.
3. Пенсія та довічне грошове утримання: спільні та відмінні ознаки.
4. Пільгове пенсійне забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Лекція 14. Характеристика видів спеціальних пенсій

Практичне заняття 14. – 2 год.

1. Пенсія за вислугою років громадянам, які проходили військову службу, службу в органах внутрішніх справ, працівникам цивільної авіації та льотно-випробувального складу, окремим категоріям працівників інших галузей народного господарства.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Категорії військовослужбовців	Документи, якими підтверджується право на отримання пенсійного забезпечення	Вид пенсійного забезпечення, додаткові виплати у сфері пенсійного забезпечення
1.			
2.			

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Галузь народного господарства	Суб'єкти-одержувачі пенсії за вислугою років
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та службовців в органах внутрішніх справ: спільні та відмінні ознаки.

2. Вислуга: поняття, ознаки.

3. Пенсія за вислугою років та трудова діяльність: обмеження та умови поєднання.

4. Обчислення вислуги працівників цивільної авіації.

Тема 8. Пенсійні виплати другого та третього рівнів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Лекція 15. Пенсійні виплати другого рівня загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Практичне заняття 15. – 2 год.

1. Поняття другого рівня (накопичувального) загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення.
2. Умови та причини запровадження.
3. Види пенсійного забезпечення.
4. Кошти Накопичувального фонду. Зберігання пенсійних активів Накопичувального фонду.
5. Нагляд та контроль.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Вид пенсійного забезпечення	Суб'єкти-одержувачі	Документи, якими підтверджується статус суб'єкта
1.			
2.			

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Підстави для відмови у призначенні	Документи, які можуть стати підставою для перегляду рішення про відмову
1.		
2.		

Теми для аналітичної довідки.

1. Умови запровадження другого рівня ЗДПС.
2. Причини запровадження другого рівня ЗДПС.
3. Нагляд у другому рівні ЗДПС.
4. Контроль у другому рівні ЗДПС.

Лекція 16. Пенсійні виплати третього рівня загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Практичне заняття 16. – 2 год.

1. Поняття недержавного пенсійного забезпечення.
2. Суб'єкти здійснення недержавного пенсійного забезпечення.
3. Умови виникнення, зміни, припинення правовідносин.
4. Контроль та нагляд.
5. Міжнародний досвід.

Завдання для самостійної роботи.

1. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Суб'єкт здійснення недержавного пенсійного забезпечення	Повноваження
1.		
2.		

2. Заповніть наступну таблицю

№ п/п	Істотні умови пенсійного контракту	Застереження до істотної умови (за наявності)	Факультативні умови пенсійного контракту	Застереження до факультативної умови (за наявності)
1.				
2.				

Теми для аналітичної довідки.

1. Популярність недержавного пенсійного забезпечення у країнах різних континентів (3-4 країни) та України.
2. Умови зміни та припинення правовідносин у третьому рівні ЗДПС.
3. Нагляд у третьому рівні ЗДПС.
4. Контроль у третьому рівні ЗДПС.

ЗАВДАННЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Розробіть структурно (до назв статей) проєкт документу, який би регулював комплексно пенсійні правовідносини.

2. Складіть проєкт позовної заяви до органу пенсійного фонду, в якій оскаржуватимете рішення фонду про відмову в призначенні пенсії за вислугою років медичному працівнику через відсутність необхідного спеціального стажу роботи (фонд не зарахував частину часу роботи в медичному закладі, оскільки працівниця не проходила атестації: не підтверджені періоди роботи із 06.08.1985 по 01.09.1994 рік і із 01.10.1994 по 19.02.2012 рік на посадах середнього медичного персоналу. В 1993 році працівниця проходила курси по підвищенню кваліфікації середніх медичних працівників, про що є свідоцтво. Працівниця проходила атестацію в 1994 році (є витяг із наказу про атестацію середніх медичних працівників по центральній районній клінічній лікарні від 09.02.1994 року про присвоєння кваліфікації лаборанта 1 категорії), а також атестація в 1997 році (є витяг із наказу про присвоєння вищої категорії фельдшер лаборант). Після 1997 року атестацію не проходила).

3. Складіть порівняльну таблицю змін пенсійного віку, підстав, громадської реакції в Україні і інших країнах (не менше 5-ти країн, з яких може бути не більше 1 країни СНД). Обґрунтуйте оптимальний, з Вашої точки зору, пенсійний вік в Україні.

4. Порівняйте визначення поняття «утриманець» в Україні, міжнародних актах та законодавстві інших країн (не менше 5-ти країн, з яких може бути не більше 1 країни СНД).

5. Підготуйте науковий висновок по узгодженій з викладачем темі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посібник / Н. Б. Болотіна. – Київ : Знання, 2005. – 615с. – (Вища освіта ХХІ століття).
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н. Б. Болотіна. – Київ: Знання, 2005. – 381с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 663 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
4. Гарасимів Т. З. Право соціального забезпечення України (Загальна частина). - Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2004. - 240 с.
5. Загальнообов'язкове соціальне страхування. Нормативні акти. Зразки документів / Упоряд.: В. С. Перечіпай та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.
6. Пенсійне забезпечення: навч. посіб. / І. А. Ветухова, Г. О. Яковлева, О. М. Ярошенко, за заг. ред. В. В. Жернакова. – Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 230 с.
7. Пенсійне забезпечення: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін., за ред. О. М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Харків: Право, 2017. – 308 с.
8. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, С. М. Прилипко та ін.; за заг. ред. Т. А. Занфірової, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. – 2-ге вид. перобл. і доповн. – Х.: ФІНН, 2012. –640 с.
9. Право соціального забезпечення України [Текст]: [навчальний посібник] / [за ред. П. Д. Пилипенка]. - К.: Істина, 2007. – 224 с.
10. Право соціального забезпечення: навч. посіб. / авт.:

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

С. М. Прилипко, Г. С. Гончарова, В. В. Юровська, О. О. Конопельцева; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 126 с.

11. Право соціального забезпечення: підручник для студ. юридичних спеціальностей вищ. навч. закл. / Пилипенко П. Д., Бурак В. Я., Синчук С. М., Стрепко В. Л. та ін.; МОНУ; за ред. П. Д. Пилипенка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ : Ін Юре, 2008. – 504с.

12. Право соціального забезпечення в Україні: підручник. – Харків / За заг. ред. С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка: Вид-во «ФІНН», 2009. – 434с.

13. Синчук С. М. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. / С. М. Синчук, В.Я. Бурак. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2006. – 318с.

14. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні: підручник студентів вищих навч. закладів / І. М. Сирота; МОНУ; Одеська національна юридична академія. – 7-е вид., переробл. й доп. – Харків: Одісей, 2007. – 408с.

15. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник: пер. з рос. Харків: Консум, 2001. - 224 с

16. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник / Б. І. Сташків. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

17. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник / Б. І. Сташків. – Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. – 692 с.

18. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. / Сташків Б. І. — К.: Знання, 2005. — 405 с.

19. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014 - 386 с.

20. Шевчук П. І. Пенсійне забезпечення [Текст] : навч. посіб. /

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

П. І. Шевчук, З. А. Берік; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2002. - 54 с.

21. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення: навч. посібник / МОНУ; КНЕУ; І. С. Ярошенко. – Київ : КНЕУ, 2005. – 232с.

Додаткова література:

22. Андріїв В. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування / В. В. Андріїв // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mydisser.com/ua/catalog/view/6/346/8272.html>

23. Андріїв В. М., Кучма О. Л., Сіньова Л. М. Пенсійне забезпечення у солідарному рівні загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : [монографія] / В. М. Андріїв, О. Л. Кучма, Л. М. Сіньова. – К. : ФОП Маслаков, 2018. – 474 с.

24. Білик І. О. Право на призначення пенсії за вислугу років // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/32002>

25. Білоног А. П. Інвестиційний потенціал системи недержавного пенсійного забезпечення України. Бізнесінформ №2, 2014 - С.105-110.

26. Болотская Д. В. Опыт формирования систем пенсионного обеспечения в ведущих странах мира / Д. В. Болотская// Економіка промисловості. – 2013. – № 4. – С. 79-90.

27. Дідковська Т. О. Сутність та значення робіт із шкідливими та важкими умовами праці / Т. О. Дідковська // Форум права. - 2007. - № 1. - С. 50-53

28. Дідковська Т. О. Класифікація робіт із шкідливими та важкими умовами праці / Т. О. Дідковська // Форум права. - 2007. - № 2. - С. 40-42.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

29. Дробот Ж. А. Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1338/93/>
30. Дробот Ж. А. Поняття сім'ї та його значення в пенсійному страхуванні у зв'язку з втратою годувальника // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави : зб. наук. пр. — Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – С. 34-39.
31. Дробот Ж. А. Правове регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника автореф. к.ю.н. 12.00.05 /2010 – 19 с.
32. Ждан М. Д. Сутність доплат до пенсій за особливі заслуги перед державою. // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Серія ПРАВО. – Вип.4. – 2004. – С.78-81.
33. Ждан М. Д. Про удосконалення законодавчої регламентації спеціального пенсійного забезпечення. // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Серія ПРАВО. – Вип.5. – 2005. – С.88-91.
34. Ждан М. Д. Недоліки законодавства про пенсійне забезпечення за вислугу років громадян України // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Серія ПРАВО. – Вип.6. – 2006. – С.102-109.
35. Ждан М. Д. Проблеми пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника. // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Серія ПРАВО. – Вип.7. – 2006. – С.74-78.
36. Ждан М. Д. Особливості реалізації права на пенсію науковими (науково-педагогічними) працівниками: дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 - трудове право; право соціального забезпечення / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2007. — 182 с.

37. Закоморна К. О. Правові й соціальні гарантії діяльності депутата палати парламенту (на прикладі зарубіжних країн) // Проблеми законності : Республіканський міжвідомчий науковий збірник / Мін. освіти і науки Укр., Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2006. – Вип. 82. – С. 208-213.
38. Казанчан А. А. Поняття та види пенсійного забезпечення громадян в Україні. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 23(62). №1. 2010 г. С.142-149.
39. Каптар Г. Г. Пенсійне страхування в солідарній системі України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / Г. Г. Каптар – Київ, 2014. – 243 с.
40. Клемпарський М. М. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ: дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 - трудове право; право соціального забезпечення / Національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2004. – 224с.
41. Князькова Л. М. Правові питання забезпечення пенсіями за вислугу років працівників органів внутрішніх справ: дис... канд. юрид. наук: 12.00.05- трудове право; право соціального забезпечення / Національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2001. – 199с.
42. Коваль О. П. Перспективи визначення пенсійного віку в Україні на період до 2050 року // Стратегічні пріоритети, №1 (26), 2013 р. с.88-91 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/16-1436192814.pdf>
43. Коваль О. П. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні / О. П. Коваль. – К.: НІСД, 2011. – 42 с.
44. Коваль Л. М., В. Машкін: «Розмір пенсії українця залежить від трьох чинників: стажу, зарплатні та сплати ЄСВ» //

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

[Електронний ресурс] – Режим доступу :
<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/vladislav-mashkin-rozmir-pensiyi-ukrayincya-zalezh/>.

45. Кондрат І. Ю. Пенсійне забезпечення в Україні та світі/ І. Ю. Кондрат // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. - 2009. - № 19.3. - С. 204-208

46. Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.05/ Коробенко Наталя Петрівна. - К., 2010. – 218 с.

47. Колотік А. С. Правове регулювання спеціального пенсійного забезпечення в Україні : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Анатолій Сергійович Колотік; В.о. Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого".– Харків : [Б.в.], 2011.– 20 с.

48. Кравчук Т. В. Удосконалення правового регулювання пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника у двосторонніх договорах України з країнами Прибалтики // Правова держава: Щорічник наук. пр. – Вип. 17. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 431-437.

49. Кравчук Т. В. Проблеми пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника у двосторонніх угодах з країнами СНД //Держава і право: Зб. наук. пр. – Вип. 31. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 314-321.

50. Кравчук Т. В. Особливість правового регулювання пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника у країнах ЄС //Держава і право: Зб. наук. пр. – Вип. 33. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 308-314.

51. Кравчук Т. В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Т. В. Кравчук – Одеса, 2008. – 22 с.

52. Кравчук Т. В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: дис... канд.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

наук: 12.00.05 - трудове право; право соціального забезпечення. – О. - 2008. – 212с.

53. Кринична І. Управління процесами правового регулювання соціального захисту населення, яке проживає на радіоактивно забруднених територіях // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України : науковий журнал / Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2008. – № 3. – С. 230-237.

54. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України. - Дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» // О. І. Кульчицька. - Київ, 2007. - 185 с.

55. Кучма О. Л. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України : Монографія. – Київ, 2013. - 202 с.

56. Кучма О. Л. Проблеми теорії та нормативно-правового регулювання соціального страхування в Україні : монографія / О. Л. Кучма. – К.: Освіта України, 2016. – 415 с.

57. Клемпарський М. М. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ. Автореф.дис...канд.юр.наук: 12.00.05 / Національний університет внутрішніх справ.- Харків, 2004-18 с.

58. Леонов Д. Накопичувальна складова пенсійної системи України: проблеми реформування / Д. Леонов // Ринок цінних паперів України. – 2011. – № 11/12. – 77 – 88.

59. Луцький Р. П. Досвід реформування системи пенсійного забезпечення в країнах Європейського Союзу. Університетські наукові записки, 2005, №4(16), С.176-179.

60. Матвієнко Є. П. Правове регулювання пенсійного забезпечення в умовах розбудови соціальної держави : автореф. дис...на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право ; право соціального забезпечення» /

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

Є. П. Матвієнко ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2014. – 20 с.

61. Матвієнко Є. П. До проблеми пенсійного забезпечення інвалідів [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2014_36_23

62. Мельник В. П. Розвиток законодавства про соціальний захист осіб з інвалідністю в умовах незалежної української держави / В. П. Мельник // Публічне право. - 2015. - № 2. - С. 260-266.

63. Мельников С. А. Пенсійне страхування та напрями його реформування в Україні : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.08 / С. А. Мельников. - К., 2009. – 12 с.

64. Михайлова І. Ю. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України : автореф. дис... на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право ; право соціального забезпечення» / І. Ю. Михайлова; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2012. – 20 с.

65. Михайлова І. Ю. Поняття пенсії за віком у солідарній пенсійній системі України / І. Ю. Михайлова// Університетські наукові записки. - 2010. - № 4. – с. 139 - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_4_25.

66. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України / Г. Міщук, О Шишкіна. // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2016. – №2. – С. 92–95.

67. Негода Т. Пенсійне забезпечення громадян: вчора, сьогодні, завтра // Ірпінська панорама. – 2003. – №35.

68. Новіцька Є. В. Законодавче підґрунтя системи пенсійного забезпечення України та напрями його вдосконалення / Є. В. Новіцька. // Наукові праці Чорноморського національного університету. – 2017. – №293. – С. 24–27.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

69. Оплата праці в конвертах та її вплив на пенсійне забезпечення в Україні, досвід країн ЄС // Вісник Пенсійного фонду України.- №1.- 2009. С. 7
70. Оклей І. В. Правове регулювання пенсійного забезпечення та надання соціальних послуг в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Автореф. дис...канд.юрид.наук:12.00.05/ Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2008. – 20 с.
71. Орловський О. Я. Поняття та особливості пенсійних правовідносин / О.Я. Орловський //Наук. Вісн. Чернів. ун-ту. 2010. Випуск 538. Правознавство с.79-84.
72. Пенсійний вік: іноземний досвід та вітчизняні реалії. аналіт. доп. / О. П. Коваль. – К.: НІСД, 2013. - 37 с.
73. Пенсійні правовідносини в Україні : монографія / Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. П. Стадник, А. А. Ширант, М. М. Шумило; відп. ред. Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна. - К. : Вид-во «Юридична думка», 2013. – 276 с.
74. Плаксій М. Особливості пенсійного забезпечення Чилі та Аргентини/М. Плаксій// Вісник Пенсійного фонду України, 2008. - № 4(70)
75. Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні : монографія / Н. М. Хуторян, М. М. Шумило, М. П. Стадник [та ін.]. – К. : Ін Юре, 2012. – 540 с.
76. Прийменко О. С. Правове регулювання відносин, що виникають у разі втрати годувальника (в солідарній пенсійній системі) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / О. С. Прийменко – Київ, 2013. – 20 с.
77. Прилипко С. М. Проблеми вдосконалення правового регулювання пенсійного забезпечення наукових працівників // Пробл. законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Вип. 75. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2005. – с. 69-76.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

78. Ріппа М. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування / Марія Ріппа. // світ фінансів. – 2007. – №1. – С. 35–45.
79. Сердюк Ю. О. Соціальний захист членів сімей працівників органів внутрішніх справ України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2005. – 185 с.
80. Сіньова Л. М. Соціальна політика України у сфері захисту громадян похилого віку // Актуальні проблеми соціального права в Україні: збірник наукових праць / за ред. М. І. Іншина, В. І. Щербини, С. Я. Вавженчука; відпов. ред. І. С. Сахарук – Харків: «Юрайт», 2017 – 282 с.
81. Синчук С. М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти : [монографія] / С. М. Синчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 422 с.
82. Скоробагатько А. В. Правове регулювання пенсійного забезпечення наукових працівників: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. - Київ, 2004. – 188 с.
83. Сторощук М. І., Лютік О. М. Зарубіжний досвід розвитку пенсійного забезпечення та можливості його використання для вдосконалення пенсійної системи в Україні / М. І. Сторощук, О. М. Лютік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Economics/3_100747.dod.htm.
84. Тарасенко В. С. Щодо правового визначення «дитина-інвалід» // Захист соціальних та економічних прав людини: Міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції. - Ч.П. -К., 2004. -С. 91-93.
85. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі : [монографія] / О. В. Тищенко. – К. :ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

86. Шумило М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні / Михайло Миколайович Шумило. // Вісник НАН України. – 2017. – №2. – С. 76–87.
87. Шумило М. М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія / М. М. Шумило. – К. : Ніка-Центр, 2016. – 680 с.
88. Цалюк О. Соціальний захист державних службовців органів внутрішніх справ України // Право України: Юридичний журнал / Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України та ін. – Київ, 2006. – № 5. – С. 149-152.
89. Ярошенко І. С. Деякі питання соціального захисту постраждалих внаслідок чорнобильської катастрофи // Юриспруденція: теорія і практика : науково-практичний журнал / Центр правових досліджень Фурси. – Київ, 2009. – № 8 (58). – С. 45-52.

Нормативні акти:

90. Інструкція про встановлення груп інвалідності: затв. Наказом МОЗ України від 05.09.2011 р. №561 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11>
91. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Наказ : Міністерство фінансів України : від 20.04.2015 р. №449 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15>
92. Конституція України : Конституція України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
93. Порядок підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

записів у ній : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 12.08.1993 р. №637 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/637-93-%D0%BF>

94. Порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова : правління Пенсійного фонду України : від 25.11.2005 р. № 22-1 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05>

95. Про прокуратуру : Закон України : від 14.10.2014 р. № 1697-VII // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

96. Про судоустрій і статус суддів : Закон України : від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

97. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» : Наказ, Правила, Норми : Міністерство охорони здоров'я : від 08.04.2014 р. №248 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>

98. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 24.06.2016 р. № 461 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/461-2016-%D0%BF>

99. Про затвердження Порядку застосування Списків №1 і №2 виробництв, робіт, професій, посад і показників при обчисленні стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах : Наказ : Міністерство праці та соціальної політики України : від 18.11.2005 р. № 383 // [Електронний ресурс] – Режим доступу :

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1451-05>

100. Про затвердження Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей : Наказ : Міністерство оборони України : від 14.08.2014 р. №530 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1294-14>

101. Про затвердження нормативних актів з питань призначення пенсій за вислугу років працівникам авіації і льотно-випробного складу : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 21.07.1992 р. №418 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/418-92-%D0%BF>

102. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 01.08.1992 р. № 442 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF>

103. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.10.2017 р. №2148-19 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>

104. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 24.12.2015 р. № 911-VIII в ред. від 01.01.2017 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/911-19>

105. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці : Закон України : від 28.12.2014 р. №77-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/77-19>

106. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України : від 09.04.1992 р. №

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

2262-ХІІ // [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>

107. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07. 2003 р. (ред. на 20.01.2018 р.) // [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/page3external/pubs/cat/longres.aspx?sk=44318.0>.

108. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 22.12.2010 р. №1170 // [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF>

109. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2017 р. №723-р // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723-2017-p>

110. Про затвердження Порядку призначення пенсій за рахунок коштів підприємств та організацій окремим категоріям працівників за результатами атестації робочих місць за умовами праці : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 18.07.2007 р. № 937 // [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/937-2007-%D0%BF>

111. Про мінімальні норми соціального забезпечення; Конвенція МОП №102 від 28.06.1952 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_011

112. Про пенсійне забезпечення: Закон від 05.11.1991 р. (ред. станом на 11.10.2017 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

113. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1057-15>
114. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 № 796-ХІІ. - // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/796-12>
115. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України : від 22.10.1993 р. №3551-ХІІ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
116. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України : від 16.12.1993 р. № 3721-ХІІ // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>
117. Про реалізацію абзацу другого пункту 2 статті 41 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова : Кабінет Міністрів України : від 20.04.2005 р. №306 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/306-2005-%D0%BF>
118. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України : від 08.07.2010 р. №2464-VI // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
119. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. №108/95 – ВР // Голос України. -1995. - № 94.
111. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26 червня 1997 року №400 // Відомості Верховної Ради України . – 1997. - №37. – ст. 237.
112. Про заходи щодо впровадження персоніфікованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

страхування: Указ Президента України від 4 травня 1998 року №401 // Урядовий кур'єр. – 1998. - №89-90.

113. Про порядок обчислення стажу державної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 травня 1994 р. № 283 // Зібрання постанов Уряду України. - 1994. - №8. - Ст. 213.

114. Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1993 р. № 637 // Зібрання постанов Уряду України. - 1993. - № 12. - Ст. 273.

115. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 р. №1170 // Урядовий кур'єр. 2010. №247.

116. Про затвердження Положення про організацію персоналізованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 1998 року №794 // Офіційний вісник України. – 1998. - №22. – ст. 809.

117. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. №100 // Урядовий кур'єр. - 1995. - №27.

118. Про затвердження Порядку визначення показників середньої заробітної плати (доходу) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» враховується для обчислення пенсії: Постанова правління Пенсійного фонду України від 1 лютого 2008 року №4-4 // Офіційний вісник України. – 2008. - №16. – ст. 426.

119. Про затвердження Положення про порядок і умови виплати надбавки за вислугу років та порядок обчислення стажу державної

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

служби (роботи) державним службовцям і службовцям Адміністрації та регіональних управлінь Державної прикордонної служби України: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 20 травня 2005 року №381 // Офіційний вісник України. – 2005. - №23. – ст. 1319.

120. Про затвердження Порядку підтвердження періодів роботи, що зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 10 листопада 2006 року №18-1 // Офіційний вісник України. – 2006. - №48. – ст. 3212.

121. Про затвердження Методики щодо зарахування (включення) до стажу державної служби періодів роботи (служби) колишніх працівників і осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 12 жовтня 2007 року №270/551/18-10 // Офіційний вісник України, 2007, N 85 (19.11.2007), ст. 3137.

122. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати страхувальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: Постанова правління Пенсійного фонду України від 19 грудня 2003 року №21-1 // Офіційний вісник України. – 2004. - №3. – ст. 148.

123. Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати: Наказ Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 року № 5 // Офіційний вісник України. – 2004. - № 4 (13.02.2004)(частина 2). - ст. 200

Судова практика:

124. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року «У справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього,

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання)» // Офіційний вісник України. – 2005. - №42 (02.11.2005). - ст. 2662.

124. Рішення Конституційного Суду України від 25 жовтня 2007 року «У справі за конституційним зверненням громадянина Мнишенка Сергія Костянтиновича щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 50 Закону України «Про прокуратуру» // Офіційний вісник України. – 2007. - №83 (12.11.2007). - ст. 3090.

125. Рішення Конституційного Суду України від 18 червня 2007 року «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 36, пунктів 20, 33, 49, 50 статті 71, статей 97, 98, 104, 105 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік»(справа про гарантії незалежності суддів)» // Офіційний вісник України. – 2007. - №54 (03.08.2007). - ст. 2184.

126. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року «У справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1 - 4, 6 - 22, 24 - 100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа щодо предмета та змісту закону про

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

Державний бюджет України)» // Офіційний вісник України. – 2008. - №38 (06.06.2008). - ст. 1272.

127. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 р. «У справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян)» // Офіційний вісник України. – 2007. - №52 (27.07.2007). ст. 2132.

128. Про окремі питання застосування судами України законодавства про пенсійне забезпечення військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби), осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2005 р. №4 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. -№4.

129. Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 року «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» // Офіційний вісник України. – 2010. - №72. - ст. 2582

130. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення поняття «щомісячне довічне грошове утримання», що міститься у підпункті «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України» // Офіційний вісник України. – 2011. - №100. - ст. 3666

131. Судова практика розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення : Лист : Верховний Суд України : від

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ II

01.01.2012 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VSS00037.html

132. У справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») : Рішення : Конституційний Суд України : від 03.06.1999 р. № 5-рп/99 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99>

133. У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 36, пунктів 20, 33, 49, 50 статті 71, статей 97, 98, 104, 105 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про гарантії незалежності суддів) : Рішення : Конституційний Суд України : від 18.06.2007 р. № 4-рп/2007 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-07>

134. У справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року №76-VIII : Рішення : Конституційний Суд України : від 22.05.2018 р. №5-р/2018 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18>

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Оберіть правильний варіант відповіді.

1. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на пенсійне забезпечення в Україні мають:

- А) особи без громадянства;
- Б) громадяни України;
- В) іноземці;
- Г) усі відповіді правильні.

2. Юридичним фактом, що породжує процедурні правовідносини є:

- А) звернення заінтересованої особи або її представника з проханням підтвердити конкретний факт;
- Б) звернення заінтересованої особи або її представника із заявою до компетентних органів про нарахування пенсії;
- В) надання заінтересованою особою або її представником запитуваних необхідних доказів до компетентних органів.

3. Відповідно до Конституції України право на пенсійне забезпечення в Україні мають:

- А) громадяни України;
- Б) особи без громадянства;
- В) іноземці;
- Г) усі відповіді правильні.

4. У разі незгоди з рішенням відповідного компетентного державного органу з питання призначення пенсії громадянин має право звернутися за вирішенням спору до:

- А) органу соціального захисту населення;

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

- Б) господарського суду;
- В) вищого за підпорядкуванням державного органу;
- Г) адміністративної комісії.

5. Пенсійна система в Україні може бути визначена як:

- А) однорівнева;
- Б) дворівнева;
- В) трирівнева;
- Г) чотирирівнева.

6. Закон України, яким визначено умови призначення пенсії за віком на загальних підставах прийнято:

- А) 19.12.1991;
- Б) 19.10.2000;
- В) 09.07.2003;
- Г) 01.06.2000.

7. Пенсія за віком державного службовця призначається особі:

А) при досягненні загальновстановленого пенсійного віку та наявності стажу державного службовця 10 років незалежно від місяця останньої роботи;

Б) при досягненні загальновстановленого пенсійного віку та наявності стажу державного службовця 20 років незалежно від місяця останньої роботи;

В) при наявності стажу державного службовця 20 років (вслуга) незалежно від віку;

Г) при досягненні загальновстановленого пенсійного віку та наявності стажу роботи на посадах, віднесених до категорій посад державних службовців 20 років.

8. Пенсія по інвалідності виплачується:

- А) не рідше двох разів на місяць;
- Б) на вимогу пенсіонера у зручний для нього час;
- В) один раз на місяць;
- Г) один раз на два місяці.

9. Соціальна пенсія:

- А) призначається особі, яка не має права на пенсію за віком;
- Б) не призначається;
- В) призначається особі, яка відмовилася реалізувати право на отримання пенсії за віком;
- Г) призначається соціально незахищеним громадянам, які втратили роботу менш як за півтора року до досягнення пенсійного віку.

10. Вік, з якого особа може набути право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника:

- А) з моменту народження;
- Б) з досягнення повноліття;
- В) з досягнення 16 років;
- Г) з досягнення 14 років.

11. У разі, якщо пенсія помилково призначена у розмірі більшому, ніж той, на який має право особа, то:

- А) сума переплаченої пенсії повертається пенсіонером до фонду, незалежно від того з вини кого (працівника фонду, пенсіонера, третіх осіб) виникла переплата;
- Б) сума переплаченої пенсії повертається пенсіонером до фонду у разі, якщо переплата виникла з вини пенсіонера;
- В) сума переплаченої пенсії не повертається пенсіонером до фонду;

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Г) сума переплаченої пенсії повертається пенсіонером до фонду у разі, якщо переплата виникла з вини пенсіонера, та повертається пенсіонером 50 відсотків суми переплаченої пенсії, якщо переплата виникла внаслідок помилки працівника фонду.

12. Пенсія за особливі заслуги перед Україною є:

- А) одним з видів пенсії, яка призначається особі за її вибором;
- Б) додатковою пенсією, яка виплачується у формі надбавки до іншого виду пенсії, яку отримує особа;
- В) адресною допомогою за рахунок коштів державного бюджету, що має постійний характер;
- Г) разовою виплатою за вагомих внесок в розбудову України.

13. Особа, яка реалізувала право на призначення пенсії з більш пізнього віку:

- А) отримує підвищення до пенсії в залежності від кількості років, протягом яких особа мала право але не призначала пенсію;
- Б) не має жодних переваг перед іншими пенсіонерами;
- В) отримує підвищення до пенсії та надбавку в залежності від кількості років, протягом яких особа мала право але не призначала пенсію;
- Г) отримує підвищення до пенсії або надбавку в залежності від кількості років, протягом яких особа мала право але не призначала пенсію.

14. Максимальна сума заробітної плати, з якої справляються внески на пенсійне страхування:

- А) не встановлена;
- Б) дорівнює 15 розмірам мінімальної заробітної плати;
- В) дорівнює 15 розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- Г) дорівнює 10 розмірам мінімальної заробітної плати.

15. Пенсійні кошти, накопичені за час перебування у шлюбі одним з подружжя у пенсійному фонді, страховій організації чи на пенсійному депозитному рахунку, є:

А) спільним майном подружжя, якщо інше не передбачено шлюбним контрактом;

Б) особистим майном кожного з подружжя, якщо інше не передбачено шлюбним контрактом;

В) власністю зберігача коштів;

Г) перебуває у спільній частковій власності подружжя, пропорційно отримуваних ними доходів за час подружнього життя.

16. Участь застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування припиняється у разі:

А) несплати страхувальником єдиного соціального внеску на період існування заборгованості;

Б) у разі призначення пенсії за віком чи по інвалідності, незалежно від наявності подальшої трудової діяльності;

В) припинення отримання компенсації по догляду за престарілим, який досяг 80-річного віку;

Г) у разі зміни місця роботи.

17. Довічна пенсія з установленим періодом – щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, але не менше ніж протягом:

А) 5 років з дня її призначення;

Б) 10 років з дня її призначення;

В) 15 років з дня її призначення;

Г) 20 років з дня її призначення.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

18. Жінка, яка народила п'ятеро або більше дітей і виховала їх до шестирічного віку має право на дострокову пенсію за віком після:

А) досягнення 55 років та за наявності не менше 15 років страхового стажу;

Б) досягнення 50 років та за наявності не менше 20 років страхового стажу;

В) досягнення 50 років та за наявності не менше 15 років страхового стажу;

Г) досягнення 50 років та звільнення із роботи, незалежно від кількості страхового стажу.

19. Період роботи до 1 січня 1991 року в районах Крайньої Півночі та місцевостях, прирівняних до районів Крайньої Півночі колишнього Союзу РСР, а також на острові Шпіцберген зараховується в порядку і на умовах:

А) визначених міжнародними конвенціями;

Б) визначених у двосторонніх угодах між Україною і Російською Федерацією в галузі соціального забезпечення;

В) визначених пенсійним законодавством України;

Г) визначених радянським законодавством.

20. Пенсіонерам, які працюють, після звільнення з роботи пенсія:

А) перераховується з урахуванням прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначеного законом на дату звільнення з роботи;

Б) перераховується з урахуванням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність не менше, ніж через два роки після звільнення з роботи;

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

В) перераховується з урахуванням прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначеного законом на дату звільнення з роботи;

Г) перераховується з урахуванням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність визначеного законом на дату звільнення з роботи.

21. Під час перебування пенсіонера на повному державному утриманні у відповідній установі:

А) йому пенсія не виплачується;

Б) йому виплачується не менше 25 відсотків пенсії;

В) йому виплачується 50 відсотків пенсії;

Г) йому виплачується не менше 30 відсотків пенсії.

22. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для:

А) призначення пенсії за вислугою років;

Б) призначення пенсії по 1 групі інвалідності;

В) призначення пенсії по 3 групі інвалідності;

Г) призначення пенсії за віком.

23. Пенсію у разі втрати годувальника можуть отримувати члени сім'ї:

А) померлого годувальника;

Б) особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеною померлою;

В) тільки померлого годувальника або особи, оголошеної померлою;

Г) особи, оголошеної померлою.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

24. Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності загального захворювання, що спричинила повну або часткову втрату працездатності:

- А) за наявності страхового стажу тривалістю залежно від біологічного віку особи з інвалідністю;
- Б) незалежно від наявності страхового стажу;
- В) за наявності страхового стажу не менше 5 років;
- Г) за наявності страхового стажу не менше 15 років.

25. Пенсія по інвалідності призначається:

- А) на весь строк встановлення інвалідності, але не більше, ніж до досягнення пенсійного віку;
- Б) на весь строк встановлення інвалідності;
- В) на строк, погоджений пенсійним фондом спільно із медико-соціальною експертною комісією;
- Г) на строк, який дорівнює періоду страхового стажу.

26. Чоловіку, який набув права на пенсію за віком, але після досягнення пенсійного віку вирішив продовжувати працювати і одержати пенсію з більш пізнього віку пенсія призначається:

- А) з урахуванням страхового стажу, напрацьованого на день звернення за призначенням пенсії;
- Б) з урахуванням страхового стажу, напрацьованого на день звернення за призначенням пенсії; при цьому, стаж напрацьований після досягнення пенсійного віку у разі відстрочення виходу на пенсію обчислюється в подвійному розмірі;
- В) з урахуванням стажу, напрацьованого після досягнення пенсійного віку у разі відстрочення виходу на пенсію, який підвищується на 0,5 відсотка, якщо працював після досягнення пенсійного віку без призначення пенсії до 5 років;

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Г) з урахуванням стажу, напрацьованого після досягнення пенсійного віку у разі відстрочення виходу на пенсію, який підвищується на 0,75 відсотка, якщо працював після досягнення пенсійного віку без призначення пенсії до 5 років.

27. За кожний повний рік страхового стажу понад:

А) 35 років для чоловіків і 30 років для жінок пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії за віком, але не більш як на 1 відсоток прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

Б) 25 років для чоловіків і 20 років для жінок пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії за віком, але не більш як на 1 відсоток прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

В) 30 років для чоловіків і жінок пенсія за віком збільшується на 1,25 відсотка розміру пенсії за віком, але не більш як на 1 відсоток прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

Г) 35 років для чоловіків і 30 років для жінок пенсія за віком збільшується на 1,25 відсотка розміру пенсії за віком, але не більш як на 1 відсоток прожиткового мінімуму.

28. У разі відстрочення дати призначення пенсії за віком на загальних підставах учасник накопичувальної системи пенсійного страхування має право укласти договір страхування довічної пенсії з більш пізнього строку, але не пізніш як із:

А) 63 років;

Б) 65 років;

В) 68 років;

Г) 70 років.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

29. До страхового стажу для обчислення пенсії у зв'язку із втратою годувальника зараховуються:

А) тільки періоди протягом яких померлий годувальник підлягав загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок;

Б) період від дня смерті годувальника до дня коли померлий годувальник досяг би пенсійного віку, якби він був живий;

В) періоди протягом яких померлий годувальник підлягав пенсійному страхуванню, а також період перебування померлого годувальника у відпустці по догляду за дитиною до досягнення дитиною 6-ти річного віку;

Г) період догляду за престарілим членом сім'ї без отримання допомоги або компенсації.

30. За період участі тільки в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування:

А) величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,0 відсотку;

Б) величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 0,5 відсотка;

В) величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,5 відсотка;

Г) величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35 відсотка.

31. Час перебування на інвалідності у зв'язку із нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням:

А) зараховується до страхового стажу для призначення пенсії за віком, а також до страхового стажу роботи із шкідливими умовами, який дає право на призначення пенсії на пільгових умовах

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

і у пільгових розмірах за умови, якщо особа працювала в цей період;

Б) зараховується до страхового стажу для призначення пенсії за віком, а також до страхового стажу роботи із шкідливими умовами, який дає право на призначення пенсії на пільгових умовах і у пільгових розмірах;

В) не зараховується до страхового стажу, якщо особа не працювала в цей період;

Г) зараховується до страхового стажу для призначення пенсії за віком, а також до страхового стажу роботи із шкідливими умовами, який дає право на призначення пенсії на пільгових умовах за умови сплати за цей період єдиного соціального внеску.

32. У разі припинення трудових відносин учасника корпоративного пенсійного фонду з роботодавцем-засновником або роботодавцем-платником корпоративного пенсійного фонду учасник:

А) зобов'язаний розірвати договір згідно з яким здійснювалося недержавне пенсійне забезпечення в корпоративному пенсійному фонді;

Б) має право розірвати договір згідно з яким здійснювалося недержавне пенсійне забезпечення в корпоративному пенсійному фонді;

В) має право або продовжувати бути учасником даного корпоративного фонду або розірвати договір згідно з яким здійснювалося недержавне пенсійне забезпечення в корпоративному пенсійному фонді та забрати накопичені кошти;

Г) зобов'язаний розірвати договір згідно з яким здійснювалося недержавне пенсійне забезпечення в корпоративному пенсійному фонді та укласти новий договір тільки в іншому корпоративному фонді.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

33. Учасник недержавного пенсійного фонду:

А) має право змінити визначений ним пенсійний вік шляхом подання про це заяви адміністратору не пізніше ніж за 15 робочих днів до настання визначеного ним пенсійного віку;

Б) не має права змінити визначений ним пенсійний вік в односторонньому порядку;

В) має право змінити визначений ним пенсійний вік шляхом подання про це заяви адміністратору не пізніше ніж за 30 робочих днів до настання визначеного ним пенсійного віку;

Г) має право змінити визначений ним пенсійний вік шляхом подання про це заяви адміністратору не пізніше ніж за 30 календарних днів до настання визначеного ним пенсійного віку.

34. Органами управління відкритих пенсійних фондів є:

А) збори засновників та рада пенсійного фонду;

Б) загальні збори акціонерів та наглядова рада пенсійного фонду;

В) збори засновників та правління пенсійного фонду;

Г) наглядова рада та правління пенсійного фонду.

35. Пенсійний контракт є договором між:

А) територіальним відділенням пенсійного фонду, роботодавцем та застрахованою особою щодо обов'язкової участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за рахунок коштів роботодавця та застрахованої особи;

Б) територіальним відділенням страхового фонду та застрахованою особою щодо страхування на випадок настання нещасного випадку та професійного захворювання за рахунок коштів застрахованої особи;

В) територіальним відділенням пенсійного фонду та застрахованою особою щодо добровільної участі в системі

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за рахунок коштів застрахованої особи;

Г) пенсійним фондом та його вкладником, який укладається від імені пенсійного фонду його адміністратором та згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника або декількох учасників фонду за рахунок пенсійних внесків такого вкладника.

36. Юридична особа, яка є засновником або роботодавцем – платником корпоративного пенсійного фонду:

А) має право сплачувати пенсійні внески на користь усіх своїх працівників, крім тих, які подали письмові заперечення проти цього, працюють сезонно або проходять випробування при прийнятті на роботу;

Б) зобов'язана сплачувати пенсійні внески на користь усіх своїх працівників без винятку;

В) зобов'язана сплачувати пенсійні внески на користь усіх своїх працівників, крім тих, які подали письмові заперечення проти цього, працюють сезонно або проходять випробування про прийнятті на роботу;

Г) зобов'язана сплачувати пенсійні внески на користь працівників, які працюють на посадах, визначених колективним договором такими, робота на яких підлягає страхуванню у корпоративному пенсійному фонду.

ЗАДАЧІ

ЗАДАЧІ

При розв'язанні задачі спочатку визначте ключові питання задачі, надайте на них відповідь, потім сформулюйте в цілому висновок у задачі. При визначенні питання уникайте загальних фраз (наприклад, які умови призначення довічного грошового утримання судді?), необхідно визначати питання виходячи із конкретної спірної ситуації (наприклад, якщо відмовили у призначенні довічного грошового утримання через неврахування періоду роботи на посаді ... до стажу судді, то одним з ключових питань буде: якими доказами обґрунтувати період роботи на посаді ... як період, який зараховується до стажу судді?). Висновок у задачі може бути як однозначним – відсутні підстави для призначення пенсії, так і з зазначенням умов, що у разі надання (встановлення) ... будуть підстави переглянути рішення про відмову на підставі ч._ст._ Закону України «Про...») та прийняти рішення про ...

При вирішенні задачі основною метою є здобуття навиків всебічно оцінювати ситуацію, моделювати різні правові наслідки, враховуючи наявні юридичні факти, визначати необхідність у здобутті нових доказів для підтвердження чи спростування тверджень у задачі, з'ясуванні інших обставин, які допоможуть отримати оптимальний варіант вирішення спірної ситуації.

Задача №1.

Іваненку при укладенні договору купівлі-продажу квартири нотаріус повідомив про необхідність сплати збору до Пенсійного фонду, інакше не посвідчить договору. Ріелтор пояснив, що не потрібно сплачувати такого збору, якщо квартира придбається вперше, проте нотаріус порадив сплатити збір, оформити угоду, а потім звернутися до Пенсійного фонду з заявою про повернення безпідставно перерахованих коштів.

ЗАДАЧИ

Коли Іваненко звернувся до Пенсійного фонду за поверненням коштів, то отримав відмову мотивовану тим, що оскільки Пенсійний фонд України не володіє інформацією стосовно прав власності громадян на нерухоме майно, то позбавлений можливості встановити придбання житла конкретною особою вперше.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №2.

Іваненко звільнився з військової служби та оформив «військову» пенсію. Через деякий час підвищили посадові оклади військовослужбовцям і Іваненко в зв'язку з цим звернувся до Пенсійного фонду з заявою про перерахунок пенсії. Крім того він зауважив, що при перерахунку пенсії мають бути враховані грошова допомога для оздоровлення, матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань, одноразова грошова допомога при звільненні з військової служби та індексація грошового забезпечення, наголосивши, що єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування сплачувався з більшої суми, ніж Пенсійний фонд врахував при обчисленні пенсії.

Пенсійний фонд відмовив Іваненку, мотивуючи тим, що факт сплати внеску ще не є підставою для включення виплати, з якої цей внесок сплачено, до розрахунку пенсії.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №3.

Іваненко з 1 травня 2017 року отримав пенсію у меншому розмірі, ніж отримував до того. Він звернувся до Пенсійного фонду і отримав відповідь, що розмір його пенсії приведено у відповідність до чинного законодавства, при перерахунку пенсії враховано доплату за понаднормовий стаж роботи шахтаря, та гарантію обчислення мінімальної пенсії у розмірі 80 відсотків середньої заробітної плати шахтаря, але не менш як три розміри

ЗАДАЧІ

прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність. Іваненко зауважив, що доплата за понаднормовий стаж роботи шахтаря повинна додаватись до гарантованої мінімальної пенсії, а не входити в неї, проте Пенсійний фонд відмовився переглядати пенсію.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №4.

Іваненко працював в шкідливих умовах та отримав пільгову пенсію. Досягнувши пенсійного віку Іваненко звернувся до Пенсійного фонду для призначення пенсії за віком на загальних підставах. Отримавши розрахунок пенсії, Іваненко звернув увагу, що при обчисленні його пенсії за віком на загальних підставах застосовано показник середньої заробітної плати працівників зайнятих у галузі економіки України за три календарні роки, що передують року його звернення з заявою про призначення пільгової пенсії, а не пенсії за віком на загальних підставах.

Пенсійний фонд відмовився застосувати інші показники.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №5.

Іваненко тривалий час працював неофіційно та мав мінімальну кількість страхового стажу, що надавало право отримати пенсію при досягненні пенсійного віку. При збільшенні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність Іваненко звернувся до Пенсійного фонду із заявою про перерахунок його пенсії, наголошуючи, що відповідно до Конституції України пенсія повинна забезпечити рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого Законами про Державний бюджет України на відповідний рік.

ЗАДАЧІ

У Пенсійному фонді відмовились перераховувати пенсію та наголосили, що необхідно було офіційно працювати та сплачувати податки і внески, щоб користуватися гарантіями.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №6.

Іваненко досягнувши 62 років звернувся до Пенсійного фонду із заявою про призначення пенсії державного службовця.

Пенсійний фонд відмовив у призначенні пенсії, зазначивши, що у Іваненка недостатньо стажу державної служби, оскільки період проходження військової служби та роботи на посадах в управлінні капітального будівництва міської ради не зараховується до стажу державної служби, а без згаданих періодів стаж роботи державного службовця становить менше 20 років, що не дає права на даний вид пенсії.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №7.

Іваненко займався підприємницькою діяльністю (торгівля посудом), Одногрупник, з яким колись Іваненко вчився в будівельному училищі, запропонував влітку попрацювати за фахом – зробити ремонт у новобудові. Іваненко погодився та підписав договір підряду із власником квартири, виконавши ремонт, отримав винагороду відповідно до умов договору.

Згодом Іваненко отримав вимогу про сплату боргу – страхового внеску з доходу за договором підряду з мотивацією того, що оскільки він фізична особа-підприємець, то він є і страхувальником і застрахованою особою, тому повинен сам за себе сплачувати внески.

Ваша оцінка ситуації.

ЗАДАЧІ

Задача №8.

Іваненко у 90-х роках працював в шкідливих умовах та отримав пенсію за віком на пільгових умовах. Пенсійний фонд надіслав роботодавцю Іваненка вимогу про заборгованість по відшкодуванню фактичних витрат на виплату та доставку пенсії, призначеної на пільгових умовах.

Роботодавець відмовився сплачувати згадану заборгованість мотивуючи тим, що вимога базується на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» який набрав чинності з 01.01.2004 року, а стаж роботи Іваненка в шкідливих умовах до набрання чинності згаданого Закону України. Також роботодавець наголошував, що відповідно до Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків скасування чи пом'якшення відповідальності, натомість Пенсійний фонд своєю вимогою притягує роботодавця до цивільної відповідальності за шкідливі умови праці у 90-х роках на підставі Закону 2004 року.

Ваша оцінка ситуації.

Задача №9.

Іваненко має загальний стаж роботи 40 років. При цьому він неодноразово змінював місце роботи, працював і з офіційною заробітною платою і з мінімальною офіційною заробітною платою та неофіційними доплатами. При зверненні до Пенсійного фонду за призначенням пенсії Іваненко виявив бажання вилучити із заробітної плати для обчислення пенсії всі невігідні періоди, з офіційною мінімальною заробітною платою (5 періодів загальним підсумком 3,5 роки).

Пенсійний фонд відмовився задовольняти заяву про таку оптимізацію пенсії.

Ваша оцінка ситуації.

ПИТАННЯ НА ІСПИТ

ПИТАННЯ НА ІСПИТ

1. Структура системи пенсійного забезпечення.
2. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
3. Накопичувальна система пенсійного страхування.
4. Система недержавного пенсійного забезпечення.
5. Суб'єкти системи пенсійного забезпечення в Україні.
6. Особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.
7. Добровільна участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
8. Страхувальники: суб'єктний склад, права, відповідальність.
9. Нарахування, обчислення та сплата страхових внесків.
10. Персоніфікований облік.
11. Страховий стаж у солідарній системі.
12. Співвідношення страхового та трудового стажу.
13. Роль трудового стажу у пенсійних правовідносинах.
14. Принципи страхування у пенсійних правовідносинах.
15. Метод у пенсійному праві.
16. Пільги у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
17. Єдиний страховий внесок.
18. Порядок підтвердження спеціального стажу, що дає право для призначення пенсії на пільгових умовах.
19. Обчислення страхового стажу.
20. Мінімальний страховий внесок: поняття, юридичне значення.
21. Порядок визначення розміру пенсійного забезпечення громадян, які постраждали в результаті радіаційних і техногенних катастроф, а також порядок визначення розміру пенсійного забезпечення їх сімей.

ПИТАННЯ НА ІСПИТ

22. Значення пенсійного контракту.

23. Умови, для отримання статусу особи, яка постраждала внаслідок радіаційних чи техногенних катастроф.

24. Розмір додаткового матеріального забезпечення і порядок його обрахунку.

25. Суб'єкти, яким встановлюється додаткове матеріальне забезпечення за особливі заслуги.

26. Особливості пенсійного забезпечення суддів.

27. Обчислення пенсії державного службовця.

28. Особливості виплати пенсії працюючим пенсіонерам.

29. Умови утримання із пенсій, процедура утримання.

30. Особливості пенсійного забезпечення осіб, що виїждять за кордон на постійне місце проживання.

31. Механізм виплати пенсії, неотриманої пенсіонером своєчасно по різних причинах.

32. Випадки призначення пенсії не з дня звернення а з більш раннього строку.

33. Порядок проведення індексації пенсійних виплат.

34. Порядок обрахунку заробітку для призначення пенсії. Мінімальні і максимальні розміри пенсій за вислугою років.

35. Випадки підвищення пенсії за вислугою років.

36. Характеристика надбавок, які нараховуються для пенсії за вислугою років.

37. Юридичні склади, які необхідні для виникнення права на пенсійне забезпечення за вислугою років, в тому числі при неповній вислужі.

38. Ознаки, що відрізняють пенсію за вислугою років від пенсії за віком.

39. Особливості пенсійного забезпечення дітей померлої одинокої мами.

40. Зміст поняття «утримання» як однієї з умов, необхідної для встановлення пенсії у разі втрати годувальника.

КУЧМА Ольга Леонідівна

ПЕНСІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Практикум

*Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол
№ 12 від 18.06.2019 року)*

Оригінал-макет автора

Підписано до друку 13.01.2020. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Ум.друк. арк.5,58. Зам. №1301-20/1
Тираж 200 прим.